

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ АДАПТАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

О.М. Колодіна, аспірант

Харківський національний економічний університет, м. Харків

У роботі розглянуто еволюцію поняття «адаптація» в економічній літературі. Досліджено основні підходи до його трактування, сфери поширення. Запропоновано універсальну схему взаємодії складників процесу адаптації, визначено економічний зміст адаптації в економіці, адаптацію підприємства.

Ключові слова: «адаптація» підприємства, економічний зміст, сфери поширення.

ВСТУП

Мінливість умов господарювання вітчизняних підприємств змушує менеджерів та науковців вдаватися до пошуку ефективних шляхів взаємодії з навколишнім середовищем. Причому, крім спроби протистояти зовнішнім загрозам, доцільним для підприємства є накопичення інформації щодо загроз із метою вчасного реагування та пристосування до них. Наразі адаптація до мінливості зовнішніх умов є найбільш вдалим засобом протистояння, оскільки глобалізаційні світові тенденції вказують на подальше зростання кількості та характеру загроз діяльності підприємств. Проте лише чітке усвідомлення сутності економічної адаптації може допомогти підприємству в протистоянні загрозливій дії чинників середовища.

Дослідженням питань адаптації в економіці займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як А. Чандлер, І. Ансофф, Х.-Ю. Варнеке, С.Б. Алексеев, В.С. Пономаренко, О.М. Тридід, Л.В. Соколова, А.С. Кравченко, А.В. Овечко, В.Л. Петренко та інші. Проте актуальність досліджень у цій сфері призвела до появи полемічних та багатовекторних тлумачень базових категорій теорії адаптації, зокрема економічного змісту адаптації підприємства. Ефективні заходи з адаптації підприємства можуть відбуватися лише за умови чіткого бачення змісту адаптаційної процедури та усвідомлення її ключових категорій, тому визначення економічного змісту адаптації підприємства є актуальним питанням для сучасного менеджменту.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження економічного змісту адаптації підприємства у сучасній науковій літературі.

РЕЗУЛЬТАТИ

Серед економістів-теоретиків згідно з дослідженнями науковців В.Л. Петренко, С.Г. Міщенко, В.Б. Черевко «Адаптивна економіка» поширеним є підхід до адаптації, де «весь світ населений неадаптивною істотою homo-economicus. Ця істота наділена властивостями повної інформованості, раціональності та прагненням до рівноваги». Автори зазначають, що все ж таки «рушійною силою економіки насправді є адаптивна істота, для якої властиві часткова інформованість, неточність й помилковість прогнозів, а поведінка найчастіше обумовлює вихід системи з рівноваги». Саме такий підхід до адаптації дозволяє уявити реальний світ керованою системою з усією властивою їй складністю та визначити цілі та шляхи досягнення адаптації [1]. Переважно збиткова діяльність більшості промислових вітчизняних підприємств підтверджує факт, що стан рівноваги для них є досить швидкоплинним і здебільшого система управління не може бути зорієнтована таким чином, аби

протистояти негативній дії загрозливих чинників мінливого середовища. Отже, діяльність більшості українських підприємств свідчить про відсутність в їхньому менеджменті ефективного механізму адаптації.

Через фундаментальність поняття «адаптація», мабуть, кожна з природничих наук має його у своєму категоріальному базисі. Поява поняття в економічній теорії має певну історію. Спочатку воно було притаманним опису життєво необхідних властивостей більшості організмів у дослідженнях екології, біології, фізіології та медицини, психології тощо. Вперше зміст «адаптації» було розкрито в праці Ч. Дарвіна 1859 р. «Походження видів шляхом природного відбору» та визначалось як пристосування в процесі еволюції будови, функцій, поведінки організмів до певних умов існування [2]. Адаптація, на думку Ч. Дарвіна, передбачала відбір найбільш пристосованих до змін середовища суб'єктів, у той час як інший видатний науковець у цій сфері Ж.Б. Ламарк у дослідженнях адаптації наголошував на набутті ними нових якісних ознак, адекватних середовищу» [3] і причиною еволюції організму вбачав саме мінливість навколишнього середовища [4]. Отже, через багатовекторність проявів адаптації в природі вже за часів виникнення поняття механізм адаптації був суперечливим для дослідників. Згодом поняття «адаптація» стало поширеним і в інших галузях науки, серед яких і економіка. Так, принципи безперервної адаптації підприємств до мінливих умов господарської діяльності вперше проаналізовані у книзі А. Чандлера «Стратегія та структура» в 1966 р. [5]. У вітчизняній економічній теорії питання адаптації підприємства вперше було висвітлено в 1991 р. завдяки науковим розробкам дослідників Л.А. Базилевича, Д.В. Соколова й Л.К. Франева [6]. Еволюція поняття «адаптація» та його використання у різноманітних галузях науки спричинили полемічність підходів до тлумачення його змісту.

Згідно з тлумачним словником С.І. Ожегова адаптація – «пристосування організму до мінливих зовнішніх умов» [7]. З розвитком теорії систем її основні постулати було спрямовано на більшість неоднорідних матеріальних об'єктів реальності, тому адаптація почала розглядатись як «процес пристосування системи до умов зовнішнього та внутрішнього середовища, іноді – результат такого процесу» [8]. Після появи тверджень про системні аспекти діяльності підприємства адаптація почала розглядатись науковцями в ракурсі системного підходу, тому автори більшості економічних видань містять такі визначення поняття: економічна енциклопедія – «пристосування економічної системи та її окремих суб'єктів, працівників до умов зовнішнього середовища, що змінюється, виробництва, праці, обміну, життєвих потреб населення» [9], економічний словник - «пристосування системи до реальних умов» [10], універсальний словник економічних термінів – «процес пристосування системи та її окремих елементів до мінливих умов життєдіяльності» [11].

Проте з часом появи поняття «адаптація» в економічній теорії та збільшенням кількості досліджень науковців у цій сфері його зміст постійно трансформувався та набував різноманітного відтінку. Як результат, у фундаментальному дослідженні Кравченко С.А. з питань адаптації сільськогосподарських підприємств до умов ринку 2006 р. автор наводить вже 49 визначень адаптації згідно з різними міркуваннями науковців. Він говорить про те, що визначення змісту поняття «адаптація» в соціально-економічних дослідженнях можна групувати за такими ознаками: тавтологічне визначення (факт пристосування); визначення шляхом головної ознаки (структурно-функціональна організація, процес, принцип, інструментарій, тенденційність прояву – збереження, підтримка, рівновага, встановлення, витримування, узгодження); полісемантичні визначення (реагування, корегування,

діяльність); комбіновані визначення [6]. Така неоднозначність змісту поняття призводить до хибного розуміння його сутності, а тому некоректному здійсненню механізму адаптації на підприємствах.

Полеміка думок науковців може бути спричинена використанням у дослідженнях авторами певного інструментарію з різних галузей економічних знань. Наприклад, серед підходів, які застосовуються в ході тлумачення змісту адаптації, є такі: системний - визначає, що будь-які невизначеності, що спричиняють організацію включання механізму адаптації, включаються в результаті досягнення неформальних зв'язків між її підсистемами; кібернетичний – гомеостат, або здатність до саморегулювання; згідно з теорією організації - переорієнтація зв'язків, що сприяє сприйняттю змін у зовнішньому середовищі й виживанню системи» [12]. Зокрема, концепція організаційних процесів зазначає, що адаптаційні процеси є повсякденними процесами організацій, так само, як операційні та інвестиційні, і є здатністю фірми перегруповувати активи й ресурси з метою відповідності мінливим умовам зовнішнього середовища [13]. Як принцип стратегічного управління розвитком підприємства безупинна адаптація, на думку В.С. Пономаренка, - це динамічність характеру стійкості, тобто існує деяка точка рівноваги, в якій необхідно підтримувати стан системи управління розвитком підприємства [14]; елемент стратегічного управління [15], один з видів управлінської діяльності в стратегічному плануванні поряд з організаційним стратегічним передбаченням, внутрішньою координацією, розподілом ресурсів й охоплює усі дії стратегічного планування із взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем [16]; принцип фінансової діяльності у філософії маркетингу фінансів як складника фінансової організаційної культури підприємства [17]. Крім того, окремі прикладні науки, застосовуючи поняття «адаптація» дещо звузили коло його питань для власних потреб, серед них, наприклад, адаптація в маркетингу – «зміни в плані маркетингу, що здійснюються фірмою з метою пристосування до нових змінених умов й цілей діяльності» [11], у більш загальному сенсі – ключова функція маркетингу, що забезпечує стійке існування й розвиток підприємства, фірми, організації засобами узгодження інтересів, цілей, відповідних суб'єктів й навколишнього її соціально-економічного середовища [18]. Крім того, широко адаптація використовується в управлінні персоналом [19] та концепціях логістики [20].

Схематично сферу вивчення та застосування поняття «адаптація» в економічних дослідженнях наведено на рис.1.

Отже, через розширене та неоднозначне трактування поняття «адаптація» економічна теорія не в змозі відповісти на питання ефективного здійснення механізмів адаптації підприємства. Неоднозначність думок вчених може призводити до хибного розуміння сутності адаптації на підприємстві, а тому доцільним є виділення ключових аспектів шляхом декомпозиції поняття. Ключовими аспектами у визначенні адаптації є «пристосування», «умови пристосування», «мета пристосування», які за своїм значенням відображають предмет, об'єкт та заходи адаптації. Саме їх розуміє кожен науковець по-своєму, а тому досі в літературі немає універсальної схеми взаємодії складників процесу «адаптації» в широкому значенні, яка може стати запорукою успішного моделювання процесу адаптації будь-якою галуззю знань.

Універсальну схему взаємодії складників процесу адаптації зображено на рис.2.

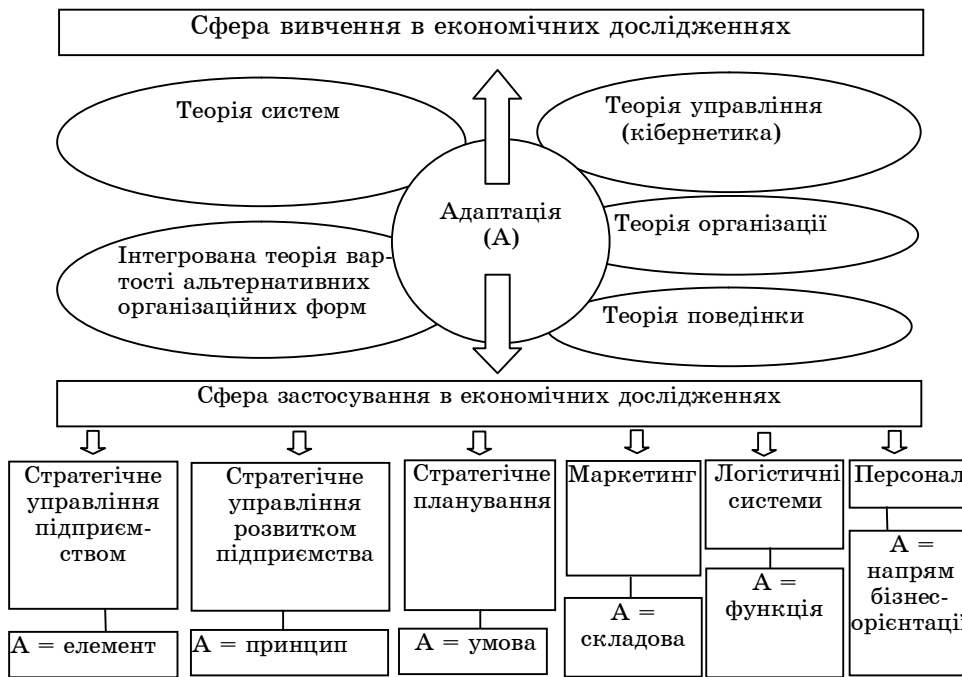

Рисунок 1 - Сфери вивчення та застосування поняття «адаптація» в економічних дослідженнях

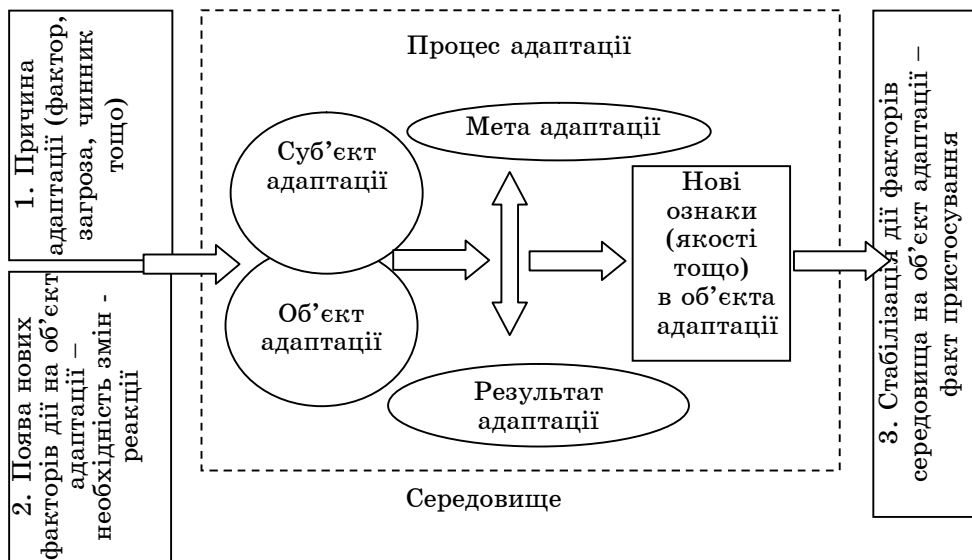

Рисунок 2 - Універсальна схема взаємодії складників процесу адаптації

Таким чином, схема ілюструє взаємодію ключових складників процесу адаптації, а тому може бути інформативною для формалізації процесів управління результатом адаптації в ході попередження та нейтралізації впливів середовища.

Крім того, використання терміна «адаптація» у широкому діапазоні економічних досліджень дозволяє говорити про існування власного

економічного змістового навантаження, яке відрізняє його від категорії психології, медицини тощо. Визначення адаптації в економіці повинно відображати мету, результат, напрям адаптаційних заходів економічним суб'єктом. Запропонована схема дозволяє у логічній послідовності сформулювати зміст поняття «адаптація в економіці». На нашу думку, під адаптацією в економіці варто розуміти сукупність цілеспрямованих заходів одного суб'єкта економічних відносин щодо іншого в ході взаємообміну ресурсами (активами, інформацією тощо) з метою здійснення повного циклу адаптаційних процесів, які б забезпечили пристосованість життєзабезпечуючих елементів об'єкта адаптації в ході його функціонування та розвитку.

Економічний інтерес наразі становить адаптація такого суб'єкта економічних відносин, як підприємство. Проте через неоднозначність тлумачення поняття «адаптація» в літературі не існує однозначного підходу до визначення «адаптації підприємства».

Поняття «адаптація підприємства» в економічній теорії має історично формоване змістове навантаження. Так, на шляху свого розвитку воно зазнало чималих змін, пов'язаних зі зміною економічного світогляду менеджерів підприємств. Г.В.Козаченко дослідила історію тлумачень науковцями поняття «адаптація підприємства» на різних стадіях становлення української економічної думки. Так, первісно поняття трактувалося як «ступінь залучення підприємств у ринкові форми господарювання», пізніше еволюцією поглядів стало розуміння його як «виживання, а точніше як утримання виробництва на плаву», згідно з останнім підходом воно тлумачилось як «ступінь освоєння «нових правил гри», нових способів виробничо-фінансової діяльності підприємства в принципово іншому зовнішньому середовищі» [21]. З поширенням інтересу науковців до досліджень у сфері адаптації підприємства у вітчизняній та російській науковій літературі з'явилася низка авторських визначень. Деякі визначення поняття «адаптація підприємства» згідно з літературними джерелами наведено в табл.1.

Таблиця 1 - Деякі визначення поняття «адаптація підприємства» згідно з літературними джерелами

Автор, джерело	Визначення адаптації підприємства
1	2
Г.І.Ханалієв [18]	- механізм економічних й соціальних регулювань, що дозволяє системі зберігати (змінювати) напрям й темп розвитку в незалежно від впливу зовнішніх факторів
М.М.Буднік [22]	- кінцевий етап процесу пристосування підприємства до ринку (досягнення тимчасової відповідності умовам середовища адаптації)
С.Б. Алексеев [23]	- процес розроблення і реалізації дій, спрямованих на зміни внутрішнього середовища підприємства згідно з вимогами зовнішнього середовища
І.І.Грибик [24]	- складний і неперервний процес пристосування його діяльності до змін зовнішнього середовища з метою якнайповнішої реалізації місії та досягнення цілей функціонування в динамічних умовах ринкової конкуренції
Л.В.Соколова [25]	- приведення можливостей підприємства у відповідність до змін бізнес-середовища з метою забезпечення ефективності життєдіяльності і сталого розвитку у майбутньому, виправдовування очікувань його власників стосовно зростання ринкової вартості бізнесу та постійного підвищення якості життя його працівників

Продовж. табл. 1

1	2
С.Б.Виноградський [26]	- реакція системи на зміну умов діяльності, яка протидіє наявному або можливому зниженню ефективності функціонування системи
Ю.А.Лушиков [27]	- визначений напрям економічної діяльності підприємства, що полягає в пошуку й реалізації заходів, адекватних змінам у сфері обміну, тобто кон'юнктури ринку, й напрямам державної економічної політики з метою отримання прибутку, достатнього для простого та розширеного відтворення (до ринкових умов господарювання)
Г.В.Козаченко [21]	- внесення змін в діяльність підприємства з метою забезпечення економічної безпеки
О.А.Пастухова [28]	- 1) якісні ознаки економічної системи, її підсистем та окремих елементів, що забезпечують їхнє виживання й видозмінення; 2) адаптивність, яка є обумовленою всією організацією системи, її специфічними особливостями; 3) безперервний процес взаємодії й пристосування, «підбудови» соціально-економічної системи, її підсистем й окремих адаптаційних ознак до мінливості умов середовища
И.Н.Морочковская [29]	- 1) як процес, форма руху підприємницької структури, тобто це постійний процес формування й перебудови організації (процесів, структури, методів) під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища; 2) як результат зміни підприємницької структури – це новий стан організації, отриманий у результаті проведення комплексу заходів з перебудови внутрішніх процесів під впливом факторів зовнішнього чи/або внутрішнього середовища й характеризується підвищенням показників фінансово-господарської діяльності, зміною положення на ринку, репутації та ін.
О.В. Раєвнева, О.М. Кучерук [30]	- процес перманентного налагодження його системоутворюючих характеристик і параметрів
Л.О.Пашнюк [2]	- складне явище, яке вміщує в собі і розмаїтність умов, до яких може пристосуватися система; і здатність до виживання, тобто міцність системи, яка полягає в збереженні в ході перебудови певних стійких характеристик; і безпосередньо сам процес пристосування (адаптації) тощо
Ву Тхієу Занг [31]	- внесення змін у діяльність підприємства, що стосуються цілей його діяльності або тактики досягнення цих цілей, супроводжуються змінами у внутрішніх системах і підрозділах підприємства у відповідь на зміни зовнішнього середовища, що відбуваються
Е.Чиженькова [32]	(суб'єктів господарювання) – процес пристосування їх параметрів до невизначених умов навколишнього середовища, що забезпечує підвищення ефективності їх функціонування впродовж усього життєвого циклу
Є.Ю.Кузькін [33]	- процес пристосування функціональних підсистем економічної системи підприємства до динамічних умов зовнішнього середовища шляхом узгодження цілей, завдань, принципів, методів, інструментів, процесів і ресурсного забезпечення функціональних підсистем з аналогічними складовими системоутворюючих елементів зовнішнього середовища
В.Т. Денисов [34]	- процес пристосування підсистем й елементів соціально-економічної системи та функцій, що ними виконуються, до мінливості зовнішнього середовища

Таким чином, таблиця 1 ілюструє неоднозначність думок авторів щодо змісту поняття «адаптація підприємства». Найчастіше науковці схильні розуміти адаптацію підприємства як процес пристосування, діяльність

щодо змін певних ключових елементів, реакцію системи на зміни середовища. Доцільним є комплексний підхід до тлумачення змісту поняття «адаптація підприємства», адже кожний з підходів має на меті пристосування, для чого використовуються динамічні властивості підприємства та кінцеве зіставлення мети адаптації та її результату.

Дослідження змісту поняття «адаптація підприємства» згідно з науковими джерелами дозволяє зробити висновок щодо причин відсутності у вчених єдиного погляду на сутність адаптації підприємства:

- 1) недостатнє вивчення часових проміжків виникнення адаптації в ході діяльності підприємства;
- 2) полеміка щодо мети та результату адаптації підприємства;
- 3) відсутність достатнього вивчення рівня управління, де і ким мають здійснюватись адаптаційні заходи;
- 4) різноманітність поглядів науковців щодо процесів підприємства, які беруть участь у процесі адаптації;
- 5) часткове дослідження життєзабезпечувальних властивостей підприємства та відсутність ключової властивості підприємства, яка б стала запорукою ефективної адаптації.

Отже, вирішення зазначених питань може допомогти створити комплексний механізм адаптації підприємства до мінливості зовнішнього середовища, який забезпечить ефективне господарювання вітчизняних підприємств.

Адаптація підприємства не може виникати на певному етапі розвитку підприємства (криза, зростання, становлення тощо). Процеси адаптації відбуваються постійно, супроводжуючи функціонування та розвиток підприємства. Доцільно наголосити на тому, що адаптація є наявною для життєзабезпечувальних процесів підприємства з моменту його появи, і саме завдяки їй підприємство розвивається, а не опиняється на межі банкрутства в ході взаємодії із ресурсами, факторами, чинниками середовища.

З моменту створення підприємства в його ефективній діяльності зацікавленим є певне коло осіб, серед яких його соціальне оточення (робітники, управлінський склад, постачальники, посередники, фінансові агенти, органи державної влади), а тому говорячи про мету та результат адаптації до її базових пріоритетів, слід віднести – покращання фінансово-економічної діяльності підприємства з певних ключових позицій за умов збереження критеріїв адаптивності. Взагалі на практиці мета повинна ототожнюватися з результатом адаптації, адже мета – ідеальне вирішення завдання, результат – його реальне відображення в дійсності.

Адаптаційна процедура має відбуватися не лише на рівні управлінських заходів (стратегічні плани тощо), а спостерігатись у всіх життєзабезпечувальних елементах підприємства. Саме за цих умов можна стверджувати, що інтегрований показник адаптивності досяг максимального значення і є всеохоплюючим для ключових процесів підприємства. Проте зіставлення мети та результату адаптації, звичайно, має відбуватись і регулюватись на рівні керівництва, адже лише за таких умов можна стверджувати, що приймаються ефективні однозначні управлінські рішення на основі вичерпної інформації щодо показників фінансово-господарської діяльності підприємства.

Часткове дослідження життєзабезпечувальних властивостей підприємства та відсутність ключової призвели до відсутності універсального бачення науковцями процесу адаптації на підприємстві. За таких умов важливо дослідити ключові властивості підприємства і з них обрати ту, яка б комплексно поєднала базові з метою здійснення ефективної процедури адаптації підприємства. Виходячи з сутності адаптації підприємства, саме адаптивність є його життєзабезпечувальною властивістю, крім того, саме завдяки здатності до адаптації відбувається

розвиток господарської одиниці. Функціонування підприємства є процесом підтримання його життєзабезпечувальних властивостей, проте саме розвиток сприяє появі нових структурних елементів, взаємозв'язків тощо, тобто його ускладненню на новому (якісному/кількісному) рівнях. Так, у ході функціонування підприємства адаптація має пасивний характер, у той час як процеси розвитку підприємства повинні супроводжуватись активними адаптаційними процедурами. На етапі переходу від одного стану підприємства до іншого виникає реакція адаптації підприємства, яка, окрім підтримання процесів функціонування, забезпечує його розвиток. Крім того, варто наголосити, що інформація щодо адаптивності підприємства в ході розвитку підприємства також накопичується, тому можна стверджувати і про ускладнення рівня адаптивності, й саме ускладнення є поштовхом до видозмінення. В ході досліджень зі стратегічної взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем. Шемаєва Л.Г. наголошує на доречному розширенні змісту активної адаптації підприємства Пономаренком В.С., що полягає не тільки у спроможності передбачати майбутнє, а й умінні свідомо управляти процесом його створення за допомогою стратегічних груп впливу [35]. Вперше поняття «пасивна й активна адаптація» до економічної теорії було введено Р. Акоффом. Пасивна адаптація має на меті забезпечення зміни своєї поведінки з метою пристосування до зовнішнього середовища, що змінюється. В той самий час активна адаптація спрямована на зміну зовнішнього середовища для забезпечення більш ефективного функціонування підприємства [14]. Зазначені види адаптації є базовими для здійснення управління підприємством, адже охоплюють всі ключові процеси діяльності господарюючої одиниці. На практиці кооперування ефективного менеджменту та адаптації підприємства є механізмом переходу функціонування підприємства до рівня постійного розвитку. Наразі в теорії управління підприємством постає питання активної участі менеджерів у процесах регулювання загроз оточення. Доцільним є інтегрований підхід до врегулювання адаптаційних заходів – тобто залежно від ієрархічної структурно-функціональної потреби варто використовувати механізми як активної, так і пасивної адаптації.

Предметне поле поняття «адаптація підприємства» має відображати ключові аспекти його господарської діяльності, а тому варто дослідити власне зміст поняття «підприємство». Згідно з економічним словником, підприємство - самостійний суб'єкт господарювання із правами юридичної особи, який на основі використання трудовим колективом майна виробляє й реалізує продукцію, виконує роботи, надає послуги [10]. Таке визначення досить чітко враховує юридичні основи господарювання підприємства, проте не дозволяє розкрити його економічної сутності. Підприємство – це насамперед сукупність процесів, елементів, людей, технологій, інформації тощо, які намагаються разом досягти певної мети і чітко окресленого результату. Системний аспект розгляду підприємства виражається у всебічному та багаторівневому аналізі, узагальненні та відображенні процесів, принципів, властивостей підприємства тощо і законів його розвитку та функціонування як складної соціально-економічної системи. Щодо управління сукупністю згаданих елементів, то справедливим є твердження науковців Овечко А.В., Петренко В.Л., Тимохіна В.Н. - «процес управління організацією повинен бути спрямований на те, аби необхідна різноманітність забезпечувала стабільність функціонування організації й зберігала її життєздатність» [36].

Саме адаптація підприємства має враховувати всі життєзабезпечувальні ланки розвитку економічної одиниці й мати комплексний та інтегруючий характер. Доречним є тлумачення поняття «життєздатність» у ракурсі підприємства. Поняття “життєздатність підприємства” згадується в роботі

професора Варнеке Х.-Ю. «Революція в підприємницькій культурі. Фрактальне підприємство», де зазначено, що життєздатність – головна властивість фрактала (базової структурної одиниці підприємства). Поняття було взяте з біології та медицини й означає «життєва сила», або «життєвість». Концепція життєздатності підприємства базується на твердженні щодо відмови від одновимірних підходів до оцінки підприємства, що базується на балансових показниках, обліку прибутку й ліквідності. Недостатня життєздатність підприємства завжди виражається у стагнації або зменшенні прибутку, втраті частини ринку й зниженні конкурентоспроможності [37]. Так, Мадих А.А. у дослідженні загальносистемних характеристик адаптивних виробничо-економічних систем наголошує, що саме життєздатність є ключовою характеристикою і відображає спроможність їхнього функціонування протягом необмеженого періоду за умов дії факторів збурення при прийнятному рівні ефективності діяльності системи [38]. Отже, головне завдання підприємства - безперервна адаптація його самого чи його структур до мінливих вимог часу шляхом динамічного структурування (не лише сам виробничий процес, а й процеси утворення структури повинні бути високодинамічні) і в цьому розумінні життєздатність означає вміння постійно знаходити й використовувати фактори, що сприяють досягненню успіху [37]. Варто підкреслити, що адаптивність є властивістю системи, що забезпечує її пристосованість, тобто механізм адаптації, тоді метою адаптивності є створення умов, за яких буде досягнуто життєздатність ключових процесів підприємства в ході його функціонування та розвитку.

Проведене дослідження дозволяє дати власне визначення поняття «адаптація підприємства». На нашу думку, адаптацією підприємства є комплекс цілеспрямованих заходів управлінського складу підприємства у відповідь на дію чинників навколишнього середовища, що впливають на життєзабезпечувальні процеси підприємства з метою підвищення ефективності діяльності, що відбуваються шляхом збалансованого перегрупування зв'язків, потоків, елементів у внутрішньому середовищі підприємства в ході взаємообміну із зовнішнім середовищем.

ВИСНОВКИ

У роботі проаналізовано визначення змісту понять «адаптація» та «адаптація підприємства» в економічній літературі. Визначено основні підходи до їх трактування, сфери поширення в сучасній економічній теорії. З'ясовано причини відсутності єдиного погляду щодо змісту поняття «адаптація підприємства». Запропоновано універсальну схему взаємодії складників процесу адаптації, уточнено економічний зміст понять «адаптація в економіці» та «адаптація підприємства». Розуміння сутності адаптації підприємства є запорукою успішного впровадження адаптаційних заходів на вітчизняних підприємствах, що дозволить підвищити ефективність здійснення ними фінансово-економічної діяльності.

SUMMARY

THE ECONOMIC MATTER OF ADAPTATION OF THE ENTERPRISE

O.M.Kolodina

Kharkov National University, Kharkov

The article contains the analysis of evolution of the term "adaptation" in economic literature. The basic approaches to its exposition and range of application are researched. General scheme of the interaction adaptation process components are presented, economic intension of the terms "adaptation in economy" and "enterprise adaptation" are defined.

Key words: *"adaptation" of the enterprise, the economic maintenance, distribution spheres.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Петренко В.Л., Мищенко С.Г., Черевко В.Б. Адаптивна економіка // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2001. – №535. – С. 231-236.
2. Пашнюк Л.О. Теоретичні аспекти адаптації підприємства до ринкових умов господарювання // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №1(67). – С.76-81.
3. Смолін І.В. Система стратегічного планування розвитку підприємства: автореф. дис.... д-ра. екон. наук: 08.06.01. – Київ, 2005 // www.nbu.gov.ua
4. Ж.Б. Ламарк // Режим доступу: www.xserver.ru/user/viirn/index.shtml
5. Швиндіна А.А. Адаптація організаційних структур управління к сучасним ринковим умовам // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2008. – №1. – С.20-25.
6. Кравченко С.А. Адаптація сільськогосподарських підприємств к умовам ринка. монографія. – 2-е изд., испр.и доп. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 449 с.
7. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка // Режим доступу: <http://slovarozhegova.ru>
8. Философский словарь: под ред. И.Т. Фролова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Политиздат, 1991. – 560 с.
9. Економічна енциклопедія: у трьох томах. – Т.1 / редкол.: С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
10. Экономический словарь / под ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики, 2007. – 1152 с.
11. Коломойцев В.Э. Универсальный словарь экономических терминов: учеб. пособ. – К.: Молодь, 2002.
12. Домбровская И.А. Институциональный механизм адаптации федеральных государственных унитарных промышленных предприятий к рыночным условиям: автореф. дис.... канд. экон. наук: 08.00.05. – Ижевск, 2006 – 15 с.
13. Хэмел Г., Прахалад К., Томас Г., О'Нил Д. Стратегическая гибкость / пер. с англ. – СПб.: Питер, 2005. – 384 с.
14. Пономаренко В.С., Пушкар О.І., Тридід О.М. Стратегічне управління розвитком підприємства: навчальний посібник. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2002. – 640 с.
15. Винокуров В.А. Организация стратегического управления на предприятии. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 160 с.
16. Серов Р.А., Городецкая Ю.В. Стратегическое планирование: шаг назад? // Сборник материалов IIIV регион. науч. конф. «Экономические процессы в Украине». – Донецк: ДНУ, 2003. – С.21-24. Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua/2004/fem/serov/library/strplan.htm>
17. Колесников Г. Организационная культура финансового менеджмента // Економічний часопис-XXI. – 1999. – №11-12. Режим доступу: <http://soskin.info/print/ea/old/1999/11-12/19991282.html>
18. Ханалиев Г.И. Развитие системы управления адаптацией предприятия автомобильного транспорта в условиях изменяющейся экономической среды: автореф. дис.... канд. экон. наук: 08.00.05. – Ставрополь, 2006. – 22 с.
19. Кобцева Е.Н. Адаптация персонала: классификация видов и показатели // Вестник ВГУ. Серия «Экономика и управление». – 2008. – №1. – С.100-104.
20. Виды и типы логистики. Производственная логистика: понятие, цель, задачи и особенности. Режим доступа: http://www.uni-car.ru/page_10.php
21. Козаченко Г.В., Пономарьов В.Н., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
22. Буднік М.М. Адаптація промислових підприємств до ринкових умов господарювання: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.06.01. – Харків, 2002 // www.nbu.gov.ua
23. Алексеев С.Б. Формування адаптивного управління підприємствами вугільного машинобудування: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.06.01. – Донецьк, 2003 // www.nbu.gov.ua
24. Грибик І.І. Управління процесом адаптації промислових підприємств до ринкових умов господарювання: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.06.01. – Львів, 2005 // www.nbu.gov.ua
25. Соколова Л.В. Організаційно-економічне забезпечення адаптації підприємств до невизначеності бізнес-середовища: автореф. дис.... д-ра екон. наук: 08.06.01. – Донецьк, 2006 // www.nbu.gov.ua
26. Виноградський С.Б. Організація системи адаптивного менеджменту фірми: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.06.02. – Донецьк, 2001 // www.nbu.gov.ua
27. Луциков Ю.А. Адаптація сільськогосподарських підприємств к ринковим умовам господарювання: атореф. дис.... канд. экон. наук: 08.00.05. – Воронеж, 2001.
28. Пастухова Е.А. Адаптация экономической системы к изменениям среды // Режим доступу: www.bogdinst.ru
29. Морочковская И.Н. Управление процессами адаптации предпринимательской структуры к изменениям бизнес-среды: автореф. дис.... канд. экон. наук: 08.00.05. – Москва, 2007.
30. Раевнева Е.В., Кучерук Е.Н. Адаптивное управление поведением предприятия: категориальный базис // БизнесИнформ. – 2007. – №6. – С.122-130.
31. Ву Тхіеу Занг. Організація управління процесом адаптації підприємства: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.06.01. – Луганськ, 1999 // www.nbu.gov.ua

32. Чиженкова Е.В. Формирование экономического механизма адаптации хозяйствующего субъекта к рыночной среде: автореф. дис.... канд. экон. наук: 08.00.01 / Орловский государственный институт экономики и торговли. – Москва, 2006.
33. Кузькін С.Ю. Проблеми адаптації підприємств до умов зовнішнього середовища: монографія. – Київ: Зовнішня торгівля, 2008. -236 с.
34. Денисов В.Т., Грищенко О.В., Слюсарев А.В. Управление адаптивным развитием промышленных предприятий: монография / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2007. – 276 с.
35. Шемаєва Л.Г. Управління стратегічною взаємодією підприємства із зовнішнім середовищем: наукове видання. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. – 280 с.
36. Овечко А.В., Петренко В.Л., Тимохин В.Н. Модели и методы адаптивной экономики: учебное пособие. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2003. – 156 с.
37. Варнеке Х.-Ю. Революция в предпринимательской культуре. Фрактальное предприятие: пер. с нем. яз. – М.: МАИК «Наука/Интерпериодика», 1999. – 280 с.
38. Мадих А.А. Моделі і методи управління загальносистемними характеристиками адаптивних виробничо-економічних систем: автореф. дис.... канд. экон. наук: 08.03.02. – Донецк, 2006 // www.nbuv.gov.ua

Надійшла до редакції 29 вересня 2009 р.